

УДК 340.12:2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.48>

СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ ІДЕЙ ДАОСИЗМУ

Козинець О.Г.,

к.і.н., доцент,

завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін,

юридичний факультет,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4760-7550>

Скуміна Х.П.,

студентка IV курсу групи КЮ-202,

юридичний факультет,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Козинець О.Г., Скуміна Х.П. Становлення філософсько-правових ідей даосизму.

У статті розглянуто філософський напрям даосизм, який виник у стародавній китайській філософії приблизно в VI–V столітті до н. е. Засновником даосизму був Лао-Цзи, який сформулював систему, ґрунтуючись на принципі пізнання Дао як єдиного вірного шляху. Мета статті полягає в аналізі еволюції філософсько-правових концепцій, що виникли в рамках даосизму. Висвітлено взаємодію між ключовими принципами даоської філософії та правовою системою, а також оцінено вплив цієї взаємодії на формування соціокультурних норм та цінностей.

Текст «Дао-Де-Цзин» Лао-Цзи визначає ключові концепції та ідеї даосизму. Акцентовано увагу на важливих висловлюваннях Лао-Цзи, які розкривають взаємозв'язок даосизму з життям, мораллю та природою.

У статті розглядаються погляди різних науковців на принципи даосизму. У тексті також аналізуються основні принципи даосизму, виражені у «Дао-Де-Цзин». Дао розглядається як пануючий закон всього існуючого, недоступний відчуттям, асоціюється з природним хаосом. Принцип «у-вей» визначається як повернення до початкової природи.

Особлива увага приділяється принципу невтручання, який означає унікальний підхід до управління державою. Відповідно до думки одного з науковців, визначених у цій роботі, правитель, слідуючи принципам даосизму, не повинен втручатися силою в природні процеси, а має діяти відповідно до природних властивостей речей.

Робиться акцент на тому, що за допомогою таких принципів держава, згідно з вченням Лао-Цзи, розвивається власним шляхом, без штучного втручання. Критика влади, яка використовує силу та штучні методи, свідчить про неефективність такого підходу з точки зору даосизму. У статті також розглядається концепція культури права в контексті даосизму, де дотримання принципів цього вчення забезпечує легітимність та легалізацію, вираження волі суспільства, а не держави. Підкреслюється усвідомлена необхідність громадянами дотримуватись даоських принципів для досягнення духовного та фізичного самовдосконалення відносно даосизму.

У цілому, стаття розкриває ключові аспекти та розвиток даосизму як важливого філософсько-правового напрямку в стародавньому китайському контексті.

Ключові слова: даосизм; правовий аспект даосизму; даосистські ідеї; принципи даосизму; держава у концепції даосизму.

Kozynets O.H., Skumina H.P. Formation of philosophical and legal ideas of Taoism.

The article examines the philosophical trend of Taoism, which arose in ancient Chinese philosophy around the VI-V centuries BC. e. The founder of Taoism is Lao-Tzu, who formulated the system based on the principle of knowing the Tao as the only true path. The purpose of this article is to analyze the evolution of philosophical and legal concepts that arose within the framework of Taoism. The interaction

between the key principles of Taoist philosophy and the legal system is highlighted, as well as the impact of this interaction on the formation of socio-cultural norms and values is evaluated.

Lao Tzu's Tao Te Ching defines the key concepts and ideas of Taoism. Attention is drawn to the important statements of Lao Tzu, which reveal the relationship between Taoism and life, morality and nature.

The article examines the views of various scientists on the principles of Taoism. The text also analyzes the main principles of Taoism, expressed in the «Tao-De-Ching». The Tao is considered as the ruling law of all that exists, inaccessible to the senses, associated with natural chaos. The principle of «u-wei» is defined as a return to the original nature.

Special attention is paid to the principle of non-intervention, which means a unique approach to state management. According to the opinion of one of the scientists identified in this work, the ruler, following the principles of Taoism, should not intervene by force in natural processes, but should act in accordance with the natural properties of things.

Emphasis is placed on the fact that with the help of such principles, the state, according to the teachings of Lao Tzu, develops in its own way, without artificial intervention. Criticism of the government that uses force and artificial methods shows the ineffectiveness of such an approach from the point of view of Taoism. The article also examines the concept of the culture of law in the context of Taoism, where adherence to the principles of this teaching ensures legitimacy and legalization, the expression of the will of society, not the state. Emphasizes the perceived need for citizens to adhere to Taoist principles in order to achieve spiritual and physical self-improvement in relation to Taoism.

Overall, the article reveals the key aspects and development of Taoism as an important philosophical direction in the ancient Chinese context.

Key words: Taoism; the legal aspect of Taoism; Taoist ideas; principles of Taoism; the state in the concept of Taoism.

Постановка проблеми. Даосизм, як філософсько-релігійний рух, відзначається унікальним підходом до світовідчуття та життєвої філософії. Відповідно, аналіз становлення філософсько-правових ідей у контексті даосизму виявляється необхідним для розуміння коренів та впливу цього вчення на культурні та правові традиції.

Мета дослідження: Метою статті є аналіз становлення філософсько-правових ідей, які виникли в контексті даосизму. Досліджується взаємодія між основними принципами даоської філософії та правовою системою, а також вплив даної взаємодії на формування суспільних норм та цінностей.

Завданнями даної статті виступають формування даосизму; визначення даосизму як філософського напрямку; визначення важливості філософії та правових аспектів у рамках даосизму; зазначення основних принципів філософії даосизму; правовий аспект даосизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даним питанням займалися такі науковці як: Харченко С.О., Кіктенко В.О., Гурак Р. В., Налуцишин В.В., Тищенко Р.В., Каткова Т.Г., Резаненко В.Ф. та інші.

Виклад основного матеріалу. Насамперед надамо визначення даосизму як філософського напрямку. Так, даосизм – це релігійно – філософська течія у стародавній китайській філософії, яка зародилася приблизно в період VI-V століття до нашої ери. Засновник даосизму Лао-Цзи вивів цілу філософську систему, яка ґрунтувалася на основних засадах принципу пізнання Дао як єдиного вірного шляху. Слово «Дао» у перекладі з китайської мови – означає «шлях» або ж «дорога». Дао у філософії Лао-Цзи набуває широкого метафізичного змісту. Воно є не тільки шляхом, але й суттю матеріальних речей та тотального буття Всесвіту. Це поняття можна розуміти та тлумачити лише матеріально: цим «дао» може бути не тільки природа, а увесь об'єктивний, реальний світ [1].

Гурак Р.В. у своїй науковій роботі висловив точку зору відносно даосизму в такому ключі, як: «Формування цього вчення асоціюється в історії філософської і політико-правової думки з іменами Лао-цзи (Лі Ер) і Чжуан-цзи (IV-III ст. до н. е.). Ідеї мислителів утілені в трактаті «Лао-Цзі» («Дао-Де-Цзин») і просякнуті іронічним, неприховано негативним ставленням до державної служби Усі штучно створені державні інституції, що формою і змістом суперечать закону Дао, є хибними й ведуть суспільство в небуття» [2, с. 23].

Один із основних текстів даосизму є вище згаданий Дао-Де-Цзин, де висвітлені ключові концепції та ідеї. Книга була написана великим китайським духовним подвижником Лао-Цзи при-

близно дві з половиною тисячі років тому. Лао-Цзи у тодішньому втіленні був особистим учнем Хуан-Ді – в ті роки невітленого – і досяг повної духовної самореалізації. Вивчення цього твору дозволяє зрозуміти, як даосизм відноситься до життя, моралі та природи. Наприклад: «Дао схоже ніби на порожнечу. Але Воно – всемогутнє!» «Мудрий живе подібно воді. Вода служить усім істотам і не вимагає нічого собі. Вона перебуває нижче всіх. Цим вона подібна Дао» [3].

Загалом формування даосизму виникає у IV-III ст. до н. е. та пов'язується із іменем легендарного імператора Хуан-ді, відомого як Жовтий імператор. Ця філософська система є однією з двох основних релігійно-філософських систем в Китаї (іншою є конфуціанство – авт.) і відіграла визначальну роль у формуванні китайської культури. Даосизм тривалий час виступав лише як філософська концепція. Ідея Дао більш-менш точно відображала всезагальний зв'язок явищ і предметів об'єктивного світу, наблизилась до розуміння причинності, до визнання об'єктивності закономірностей світу. Але Дао тлумачили і як духовну першооснову речей. Тому філософію даосизму не можна цілком віднести ні до матеріалізму, ні до ідеалізму. Невиразно виступає в даосизмі й ідея надприродного [4].

Варто зазначити думку Налуцишина В.В. відносно принципів у даосизмі. Він писав: «Головним моральним принципом вважалось поглиблене спостереження, відсутність будь-якої дії, що суперечить природному процесу. Мудрий, здійснюючи справи, надає перевагу не діянню, здійснюючи вчення, не застосовує слова, викликаючи зміни речей, не здійснює їх сам, створюючи, не володіє [тим, що створено], приводячи в рух, не застосовує до цього зусиль, успішно завершуючи будь-що, не гордиться. Оскільки він не гордиться, його заслуги не можуть бути відкинуті» [5, с. 136].

У основному тексті Дао-Де-Цзин відображені кілька основоположних світоглядних принципів даосизму. До них ми можемо віднести:

– Дао панує скрізь і у всьому, завжди і безмежно. Його ніхто не створював, але все походить від нього. Його не можна побачити чи почути; постійне та невичерпне, без імені та форми, воно дає початок, ім'я та форму всьому на світі.

– Дао – закон всього суцього, недоступний відчуттям; асоціюється з природним хаосом речей.

– Дао – це природний шлях речей, в якому немає місця божествам.

– Дао не існує поза матеріальним світом, воно проявляється конкретно.

– Дао проявляється через Де. І якщо дао все породжує, то Де все вигодує. Де – це спосіб буття людини на шляху дао; воно виражає саму життєву силу, це те, завдяки чому можна пізнавати світ та діяти в ньому, тощо [6, с.198].

Основний принцип даосизму – це «повернення до початкової природи, спрощення та природність». Цей принцип репрезентується даоською категорією увей. У цьому китайському слові ідеограма ж має значення «не існувати», тобто виражає ідею абсолютного заперечення щодо наявності і навіть існування чого-небудь [6, с. 199].

З усього цього виділяється такий принцип, як принцип невтручання. Щодо даного принципу висловила думку Т.Г. Каткова у своїй статті. Слово «вей», крім «діяння», має також значення: наро «звершення», «здійснення», «управління» тощо. Саме на принципі «не діяння», на думку даосів, має ґрунтуватися вчинене правління. Мудрий правитель слідує Дао, спираючись на природні властивості речей, і не намагається «упорядкувати Піднебесну» за допомогою штучних способів. Так відновлюється початкове «таємне єднання» (сюань тун) і рівність усього суцього, тоді як відступ від Дао і принципу «не діяння» призводить до передчасної загибелі людей, порушення космічної гармонії та смуту. З учення про управління на основі «природності» й «не діяння» деякі даоські мислителі, наприклад Бао Цзіньянь (IV ст.), робили радикальні висновки, стверджуючи несумісність із Дао станового поділу і навіть наявності государя, хоча ортодоксальний даосизм ніколи не ставив під сумнів сакральний характер імператорської влади [7, с. 9].

Керуючись принципом «у-вей» даоси негативно ставилися до законодавства, оцінюючи його як насилля над людською природою, що породжує зворотнє насилля. Лао-Цзи стверджував: «Країна керується справедливістю, війна ведеться хитрістю. Піднебесну отримують у володіння за допомогою не діяння. Звідки я знаю все це? Ось звідки: коли є в країні багато заборонних законів, народ стає бідним. Коли в народі багато гострої зброї, в країні збільшуються смуту. Коли багато майстрів, множаться рідкісні предмети. Коли ростуть закони й накази, збільшується кількість злодіїв і розбійників» [7, с. 9].

Як зазначає у своїй статті Харченко С.О.: «Зачатки роздумів про природне походження держави і права були в даосизмі філософському вченні про існування Всесвіту і людського суспіль-

8. Харченко С.О. Філософсько-правові вчення Давнього сходу як джерело природного права. *Правова держава: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.*, 9 лют. 2018. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 200–203.
9. Резаненко В.Ф. Концепт «культури права» у філософських традиціях Китаю: до проблеми методології дослідження. *Українська орієнталістика*. 2010. № 4-5. С. 206–215.